

MAJETKOVÁ UJMA A EKONOMICKÁ ŠKODA V IMISNÝCH OB- LASTIACH

Karol Kalúz
Peter Kalúz

SUMMARY:

PROPERTY LOSS AND ECONOMIC DAMAGE IN THE IMMITTED AREAS

The property loss in the individual cultivable system and economic damage, caused by immissions, represent economic categories used for numeration of damages, caused by immissions on the agricultural soil. The property loss is a numeration of the management differences result of the ordinary maintenance and management in the individual cultivable system par immissions on the threaten soil fund. Economic loss is a numeration of losses on the agricultural production as a management differences result without immissions influence and in conditions with immission influences. On the model example in comparable conditions have assigned these ways of calculation the differences (in the base of the property loss 1 518 574, - Sk 21,5 % and in the base of economic loss 1 191 811, - Sk 27,4 %) even though it is under the same influence.

Key words: property loss, economic damage, immissions

ÚVOD

Poškodzovanie prirodzených a umelých ekosystémov imisiami je nesporný jav, ktorého intenzita závisí od veľkosti imisného tlaku a vnímavosti jeho účinku vystaveného receptora.

Právne aspekty náhrady škôd spôsobených imisiami boli prvý krát sformulované vo vládnej vyhláške č. 40/1963 Zb. „O náhrade škôd spôsobených imisiami socialistickým poľnohospodárstvom a lesným organizáciám“. Odborným metodickým materiálom bola 52. smernica MPLVH (č. 74.894/63 zo dňa 22. mája 1963) na vykonanie uvedenej vládnej vyhlášky. Smernica uplatnením komparatívnej metódy vo všeobecnej polohe určovala zodpovednosť za všetky škody, prakticky sa však aplikovala na škody kvantifikovateľné, t. j. škody na množstve produkcie. Poškodenie kvality, i keď v duchu vyhlášky bolo postihnuteľné, v jej znení explicitne absentovalo.

Výhrady voči porovnávacej metóde dali základ vzniku taxatívnych metód. Percentuálne zníženie úrod obmedzeného počtu plodín v závislosti na koncentrácii – sume základných škodlivín obsahovali metodické pokyny MZVŽ ČSR z 30. 6. 1982 (č. j. 40-682/82-415). Na Slovensku boli vydané identické metodické pokyny MPVŽ č. 5518/84-PF z 13. 6. 1984. Oba tieto materiály akceptovali doplnenie sortimentu plodín uvedené v liste MZVŽ ČSR č. j. 781/1988-412 z 29. 1. 1988. Od-

borne a metodicky tento proces vyústil do vypracovania metodiky ÚVTIZ č. 12/1992 Němec, J. a kol. : „Oceňování náhrad škod způsobených imisemi na zemědělské výrobě“. Týmto odborným materiálom sa postup výpočtu náhrad škôd – ekonomickej škody riadil až do vzniku samostatnej ČR, keď bol vznik škôd spôsobených imisiami administratívne „zrušený“.

V Slovenskej republike uvedená metodika, ako komplexný materiál, našla svoje uplatnenie aj v zmenenom právnom prostredí (zrušenie vládnej vyhlášky č. 40/1963 Zb., riešenie náhrad škôd podľa hospodárskeho zákonníka) v období účinnosti Občianskeho zákonníka pre náhradu škôd spôsobených imisiami a čiastočne pretrvávala vo forme špecializovaného zákona č. 83/2000 Z. z., ktorým sa menil a dopĺňal zákon č. 307/1992 Zb. o ochrane poľnohospodárskeho pôdneho fondu (s účinnosťou od 1. 4. 2000). Tento zákon zjednocoval odborné a právne predpisy o náhrade škôd spôsobovaných imisiami a súčasne uvádzal do života pojem majetková ujma v osobitnej sústave obhospodarovania na ohrozenom (imisne) pôdnom fonde. Zákon však nezohľadňoval aktuálnu imisnú situáciu a bol k 1. 5. 2004 bez adekvátnej náhrady zrušený.

Na daný stav reaguje predloženie inovovanej metodiky (Buday, Kalúz, 2003), ktorá už rešpektuje zmenenú imisnú situáciu a súčasne je v intenciách Občianskeho zákonníka

a zákona č. 220/2004 Z. z. o ochrane a využívaní poľnohospodárskej pôdy.

MATERIÁL A METÓDY

Materiálom práce sú pôdnoklimatické podmienky záujmovej oblasti so zameraním na modelový podnik s konkrétnym hodnotením imisnej situácie.

Metodicky, po konštatovaní, že škoda pôsobením imisií vzniká, jej kvantifikácia je vykonaná porovnaním :

A- majetkovej ujmy podľa zákona č. 83/2000 Z. z. a

B- ekonomickej škody podľa Občianskeho zákonníka modifikovanou metodikou ÚVTIZ 12/92 (návrh).

Metóda „A“

S účinnosťou od 1. 1. 2001 bol prijatý zákon č. 83/2000 Z. z., ktorým sa menil a dopĺňal zákon č. 307/1992 Zb. o ochrane poľnohospodárskeho pôdneho fondu. Tento vo svojej prílohe (príloha 2 k zákonu NR SR č. 307/1992 Zb.) stanovil spôsob výpočtu majetkovej ujmy na PPF (poľnohospodárskom pôdnom fonde) v imisne ohrozenom (zaťaženom) území.

Majetková ujma (MU), podľa stupňa kontaminácie pôd sa vypočíta podľa vzorca :

$$MU = PEO \times Kz$$

kde : PEO je produkčno-ekonomické ocenenie BPEJ (bonitovaná pôdnoekologická jednotka) a

Kz je koeficient zníženia stanovený na základe vplyvu imisií na produkčnú schopnosť a hygienický stav pôdy.

Metóda „B“

Výpočet „B“ mení kvalifikáciu škody spôsobenej imisiami z majetkovej ujmy na škodu spôsobenú prevádzkovou činnosťou a v zmysle zákonného predpisu na vyčíslenie škôd spôsobených imisiami – metodikou ÚVTIZ 12/92 (Němec, J. a kol. 1992) – ekonomickú škodu (EŠ). Výpočet je nasledovný :

$$EŠ = \frac{A}{100 - B} \cdot B$$

kde : A je hrubá produkcia konkrétnej plodiny (druhu), alebo úžitkovosti hospodárskych zvierat (druh) vyjadrené v Sk,
B je zníženie výnosu príslušnej plodiny, alebo úžitkovosti hospodárskych zvierat vyjadrené v % podľa tabuľkových hodnôt.

VÝSLEDKY A DISKUSIA

Výsledkom výpočtu spôsobu „A“ je majetková ujma, podľa redukovaného koeficientu zníženia vo výške 1 518 574,- Sk. Výpočet spôsobom „B“ stanovuje ekonomickú škodu vo výške 1 191 811,- Sk. Podmienky a vstupy sú identické a rozdielny je len spôsob výpočtu.

Z výsledkov vyplýva, že výpočet ekonomickej škody spôsobenej imisiami na poľnohospodárskej výrobe modelového podniku tvorí necelých 80 % majetkovej ujmy zistenej výpočtom podľa už zrušeného zákona č. 83/2000 Z. z. Vzhľadom k tomu, že so stanovením majetkovej ujmy sa v zmysle zásad našej legislatívy budeme ešte niekoľko rokov stretávať, je potrebné objasniť tento jav, resp. túto tendenciu a v záujme objektívneho stanovenia výšky spôsobenej škody vyhnúť sa takýmto extrémom.

Podstata takéhoto rozdielu spočíva v konštrukcii PEO a v stanovení Kz – koeficientu zníženia úrod vplyvom imisií.

Samotné stanovenie PEO spočíva v priradení TOŠ (typová oceňovacia štruktúra) zistenej BPEJ na záujmovom území, čo je vlastne percentuálne zastúpenie 10-tich plodín : pšenica, raz, jačmeň, ovos, kukurica na zrno, cukrová repa, zemiaky, kukurica na siláž a viacročné krmoviny a trvalé trávne porasty na danej BPEJ; týmto plodinám a TTP priznanie štatisticky zistených priemerných hektárových úrod (na danej BPEJ) a ocenenie jednotkovej produkcie priemernými realizačnými cenami (cenami výrobcu) za dlhšie časové obdobie (3 – 5 rokov). Tu je treba hľadať primárne príčiny diferencie výsledkov.

Prvý problém vo výpočte majetkovej ujmy je v nahradení konkrétnej plodiny (plodín) na danej BPEJ v modelovom území (a v konkrétnom roku) štruktúrou TOŠ. Aj keď pôdnoklimatické a výrobné podmienky ovplyvňujú výber pestovanej plodiny v použitom oševnom postupe – hlavnú úlohu zohráva trh a zameranie (ak je) následnej živočíšnej výrobe spotrebavajúcej produkciu

rastlinnej výroby. Ak je podnik zameraný na HD a ovce, ako je to v prípade modelového podniku, prevahu majú objemové krmoviny a podiel jadrových krmív je limitovaný spotrebou zvierat. Úplne vypadávajú z osevného postupu v súčasnosti trhovo atraktívne olejiny. Tieto sa môžu pestovať len v prípade prebytku plôch pre vylepšenie hospodárskeho výsledku rastlinnej výroby.

V stanovení ekonomickej škody je do výpočtu braná konkrétne plodina (skupina plodín) pestovaná v danom roku v záujmovom území a s tým súvisiaca skutočná dosiahnutá úroda v konkrétnom roku, ktorá je pri výpočte majetkovej ujmy nahradená štatistickou hodnotou úrody plodín v rozsahu TOŠ. Zatiaľ čo v tomto prípade ide o „štatistickú hodnotu“ pri ekonomickej škode sú v úrodách zohľadnené hlavne meteorologické podmienky s výraznými extrémami, ktoré sú v ostatnom období skôr pravidlom, než výnimkou.

Rovnakej „nivelizácii“ podlieha cenové ohodnotenie produkcie. Ekonomická škoda zohľadňuje pestovateľský ročník, vrátane extrémov neúrody, resp. nadúrody danej komodity od zberu po jej realizáciu, zatiaľ čo majetková ujma operuje s 3 až 5-ročným priemerom cien s vylúčením extrémov, nehovoriac o tom, že v tom sú skryto zohľadnené výrobné-ekonomické podmienky súvisiace s hospodárskou situáciou subjektov hospodáriacich na pôde.

Druhým problémom, s ťažko prognózovateľným dopadom na vysoko diferencované výsledky výpočtu majetkovej ujmy a ekonomickej škody, je Kz – koeficient zníženia produkcie používaný vo výpočte majetkovej ujmy v porovnaní s %-tom zníženia úrod v stanovení ekonomickej škody. Zatiaľ čo Kz je striktné determinovaný príslušnou zónou imisného tlaku, percento zníženia úrod konkrétnych plodín pri danej zóne znečistenia je variabilné (napr. pre I. zónu u olejní sú to 3 %, ale u skorých zemiakov až 20 %). Ťažko sa vyjadriť k samotnej hodnote Kz, keď v dostupnej literatúre nie je exaktne zdôvodnená a možno ju brať zo zákona ako „vis major“. S hodnotami 0,1; 0,2; 0,3 sa síce dobre a ľahko počíta, ale dopad 10, 20, 30 %-ného zníženia PEO je rozdielny pri zasiahnutí celého hospodárskeho subjektu imisiami, alebo

len pri jeho zanedbateľnej časti. Tu je možné uviesť len logickú tendenciu (pri zasiahnutí celého územia je dopad na ekonomiku subjektu výraznejší ako pri zasiahnutí len časti), nakoľko tento aspekt nebol skúmaný.

Tretím zdrojom diferencií je sprostredkované ovplyvnenie následnej živočíšnej výroby poľnou rastlinnou výrobou. Znovu pri majetkovej ujme je to nedefinovaný Kz, zatiaľ čo pri ekonomickej škode je to exaktný údaj. V oboch prípadoch možno len predpokladať kvalitatívne ovplyvnenie úrod s dopadom porúch výživy hospodárskych zvierat.

Možným zdrojom diferencií je aj zákonom stanovený aspekt „toho čo daný subjekt v neovplyvnených podmienkach mohol dosiahnuť“, t. j. ušlý zisk, ktorý ekonomická škoda definuje, ale majetková ujma rieši len s poukázaním na jeho obsiahnutie v Kz.

Porovnanie s inými autormi je veľmi obmedzené, nakoľko podobný alebo príbuzný prípad v dostupnej literatúre riešený nebol. Čiastočne sa problematikou zaoberali Andrejovský (2001), Buday, Kalúz (2003), Holobradý (1998), Kalúz (2004). Výsledky sú porovnateľné v časti ekonomickej škody alebo oddelene v časti majetkovej ujmy.

ZÁVER

V príspevku riešená problematika výpočtu náhrady škôd spôsobených imisiami na modelovom (ale konkrétnom) príklade subjektu Poľnovtáčnik, a.s. Lehota pod Vtáčnikom hospodáriaceho v imisnej oblasti SE, a. s. Elektrárne Nováky, o. z. Zemianske Kostolany, poukazuje na diferenciu spôsobenú rozdielnym spôsobom výpočtu majetkovej ujmy a ekonomickej škody. Podrobný rozbor podmienok, za akých boli dosiahnuté uvedené výsledky, objasňuje príčiny zistených diferencií. Favorizovanie spôsobu výpočtu ekonomickej škody zavedením konkrétnych vstupov do výpočtu za posudzované obdobie a územie dokazuje objektívnejšie posúdenie situácie a tým hodnovernejšie výsledky. Výsledky majú, vzhľadom na nutnosť použitia modelového prístupu (porovnateľnosť podmienok), nižšie priame využitie, ale zdôvodnené návrhy majú širšiu platnosť pre metodické riešenie výpočtu náhrady škôd spôsobených imisiami.

LITERATÚRA

1. Andrejovský, P. : Ekonomicko-ekologické problémy poľnohospodárskej výroby vo vybraných oblastiach Slovenska, dizertačná práca, SPU Nitra, 2001, 145 s.
2. Buday, Š., Kalúz, K. : Oceňovanie náhrad škôd spôsobených imisiami na poľnohospodárskej pôde a v poľnohospodárskej výrobe, VÚEPP Bratislava, SPU Nitra, rkp. 2003, 28 s.
3. Holobradý, K. : Zásady osobitnej sústavy obhospodarovania poľnohospodárskeho pôdneho fondu. In : Trvalo udržateľná úrodnosť pôdy a protierózna ochrana, Zb. VÚPOP Bratislava, 1998, s. 83-88
4. Kalúz, K. : Dopad zmeny imisnej situácie na poľnohospodársku výrobu, Acta horticulturae et regiotecturae 2/2004, s. 42-44
5. Němec, J. a kol. : Oceňování náhrad škod způsobených imisemi na zemědělské výrobě, metodika ÚVTIZ 12/1992, Praha, 48 s.
6. Metodické usmernenia MP SR na zabezpečenie vyhlasovania osobitnej sústavy obhospodarovania poľnohospodárskeho pôdneho fondu (č. 7507/2000-62), MP SR Bratislava, 2000, 6 s.
7. Správa o kvalite ovzdušia a podiel jednotlivých zdrojov na jeho znečisťovaní v Slovenskej republike, 2000, 2001, 2002, 2003; SHMÚ, MŽP SR Bratislava, 2001, 2002, 2003, 2004
8. Zákon č. 307/1992 Zb. o ochrane poľnohospodárskeho pôdneho fondu
9. Zákon č. 83/2000 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 307/1992 Zb.
10. Závodský, D. a kol. : Regionálne znečistenie ovzdušia a kyslosť zrážkových vôd na území SSR, R-06 „Využití výskum úrovně regionálního znečistění ovzduší a kyselých srážek při hodnotení ich vplyvu na prírodné prostredie“, SHMÚ Bratislava, 1988, 128 s.

Príspevok vznikol v rámci riešenia grantu VEGA č. 1/1323/04 „Vplyv znečistenia ovzdušia na poľnohospodárske plodiny v aktuálnych imisných podmienkach“.